

17.02.2025

VASTAUS ALOITTEESEEN

Aloite käsittelee ikääntyneiden henkilöiden päihde- ja riippuvuushäiriöitä ja siinä nostetaan riskitilanteena esiin vaihe, jolloin henkilö siirtyy työelämästä eläkkeelle. Vastauksena aloitteeseen tuomme esiin, miten ikääntyneiden henkilöiden päihde- ja riippuvuusongelmat näyttäytyvät alueellamme ja millaisia palveluita alueella on tarjolla kohderyhmälle.

Pohjanmaan hyvinvointialueella on lakisääteinen vastuu järjestää alueensa asukkaille lakisääteiset mielenterveys- päihde- ja riippuvuuspalvelut. Palvelut järjestetään sekä sosiaalihuoltolain että terveydenhuoltolain nojalla. Palveluiden toteutus tapahtuu joko hyvinvointialueen omana tuotantona tai ostopalveluina. Palveluita on tarjolla kaikille väestö- ja ikäryhmille huomioiden sekä yksittäisten asiakkaiden, että perheiden tarpeet.

Pohjanmaan hyvinvointialue järjestää palveluita mielenterveyden häiriöihin ja päihteiden- ja muiden riippuvuuksien aiheuttamiin terveydellisiin ja sosiaalisiin haittoihin. Perustasolla päihde- ja riippuvuusongelmiin voi saada tukea sosiaali- ja terveyskeskuksissa ja eriytyneenpää avohuollon päihdehoitoa hyvinvointialueen kolmen Psykososiaalisen keskuksen kautta. Mikäli perustason avopalvelut eivät riitä, on mahdollista hakeutua selviämis- ja katkaisuhuoltoon hyvinvointialueen päihdepsykiatriselle osastolle. Jatkohoitona voidaan suositella laitoshuoltona toteutettavaa päihdekuntoutusta. Kuntoutus toteutetaan tällä hetkellä ruotsinkieliselle väestölle alueen omassa yksikössä Pixneklillä ja suomenkielisille ostopalveluiden kautta.

Päihdekuntoutuksen jälkeen henkilön kuntoutumisen tuki voi jatkua psykososiaalisessa keskuksessa. Päihdekuntoutujille on tarjolla myös päiväkeskustoimintaa Vaasassa. Pohjanmaan hyvinvointialueen tarjoamien palveluiden lisäksi päihde- ja riippuvuusongelmiin tarjotaan tukea myös alueella toimivien yhdistysten ja kolmannen sektorin toimijoiden kautta, joista merkittävänä tahoina voidaan mainita vertaistukea tarjoavat AA-, (nimettömät alkoholistit), NA- (nimettömät narkomaanit ja GA-ryhmät (nimettömät pelurit).

Mikäli päihdekuntoutuja tai päihteiden aktiivikäyttäjä tarvitsee tukea asumiseensa ja arjen hallintaansa, voidaan sitä järjestää hyvinvointialueen asumispalveluiden kautta. Tarjolla on sosiaalihuoltolain perusteella järjestettyä tilapäistä, tuettua, ympärivuorokautista ja yhteisöllistä asumista. Palvelut toteutetaan Kuntoutus- ja psykososiaaliset palvelut –toimialalla joko kotiin vietävinä palveluina tai asumisyksiköidemme kautta. Toimialalla on seitsemän (7) omaa mielenterveys- ja päihdekuntoutujille tarkoitettua asumisyksikköä. Näistä kaksi asumisyksikköä on erikoistunut päihdekuntoutujien asumispalveluihin. Asumispalveluita tuotetaan myös ostopalveluina ja palvelutuotannossa on huomioitu päihteiden käytön vuoksi muistisairastuneet henkilöt.

Omaiset, joihin voi lukeutua päihdeongelmaisen puolisoita, lapsia tai muita sukulaisia ovat usein keskeisessä roolissa päihdeongelmaisen hoitoon hakeutumisessa. Pohjanmaan hyvinvointialue tarjoaa Psykososiaalisissa keskuksissa keskustelutukea päihderiippuvaisten läheisille ja heidät huomioidaan myös päihderiippuvaisen laitostuotoisen päihdekuntoutuksen aikana.

Ikääntyneiden ja eläkeiän saavuttaneiden henkilöiden yleisin käyttämä päihde on edelleen alkoholi. Pohjanmaan hyvinvointialueella on tunnistettu eläköitymiseen ja lisääntyneeseen vapaa-aikaan liittyvä kasvanut päihteiden käytön riski. Myös yksinäisyyden ja erilaisten mielialahäiriöiden, kuten ahdistuksen ja masennusoireiden kanssa voi esiintyä kohonnut riski päihteiden käytön lisääntymiselle. Rahapelaaminen ja rahan käyttöön liittyvät ongelmat ja riippuvuudet ovat yleistyneet viime vuosina myös ikääntyneiden keskuudessa. Näihin tilanteisiin liittyy usein häpeää ja leimautumisen pelkoa ja tästä johtuen ikääntyneidenkin henkilöiden päihdeongelma voi jäädä tunnistamatta. Alkoholin liikakäyttö voi näkyä esim. korkeina maksa-arvoina, veren fosfatidyylietanoliarvoina ja erilaisina sydän- ja verisuoniperäisinä oireina ja sairauksina. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että terveydenhuollon ammattilaiset osaavat kiinnittää huomiota näihin mittaustuloksiin ja oireisiin.

Psykososiaalisissa keskuksissa päihdeongelman vuoksi asioineista asiakkaista ikääntyneiden määrä on selkeästi työikäistä väestöä pienempi, eli keskimäärin n. 3% kokonaismäärästä. Asiakasmäärät ovat kuitenkin olleet kasvussa erityisesti alueen keskiosassa (Vaasa, Mustasaari, Vöyri ja Laihia).

Psykosociala centret norra – Psykososiaalinen keskus pohjoinen

Ålder - Ikä	Antal klienter – Asiakkaita 2022	Antal klienter – Asiakkaita 2023	Antal klienter – Asiakkaita 2024
65 – 74	26	24	18
75 – 84	5	4	8
85 -	0	0	0

Psykosociala centret mellersta – Psykososiaalinen keskus keskinen

Ålder - Ikä	Antal klienter – Asiakkaita 2022	Antal klienter – Asiakkaita 2023	Antal klienter – Asiakkaita 2024
65 – 74	15	28	43
75 – 84	2	9	8
85 -	0	0	0

Psykosociala centret mellersta – Psykososiaalinen keskus keskinen

Ålder - Ikä	Antal klienter – Asiakkaita 2022	Antal klienter – Asiakkaita 2023	Antal klienter – Asiakkaita 2024
65 – 74	14	13	14
75 – 84	3	3	5
85 -	0	0	0

Laitostuotoisesti toteutettuun päihdekuntoutukseen ohjatuista asiakkaista valtaosa on ollut miehiä. Yli 65-vuotiaiden osalta asiakasmäärät ovat kahden viimeisen vuoden aikana säilyneet lähes ennallaan. 85-vuotta täyttäneitä henkilöitä ei ole asiakkaina päihdehoitopalveluissa. Sen sijaan ikääntyneitä, joilla on ollut vaikeakin päihdeongelma, löytyy jonkin verran hyvinvointialueen asumispalveluista. Päihteiden käytön vuoksi dementoituneita varten on Kuntoutus- ja psykososiaaliset palvelut toimialalla tarjolla erillisiä asumispalveluita. Myös Koti ja asuminen –toimialalla on jonkin verran muistisairaita, joiden palvelutarpeen taustalla on päihdeongelmia.

Institutionaliserad beroendevårds rehabilitering – Laitosmuotoinen päihdekuntoutus (egen/oma + köptjänster/ostopalvelut)

Ålder - Ikä	Antal klienter – Asiakkaita 2023	Antal klienter – Asiakkaita 2024
60 – 64	13	9
65 – 70	2	6
71 –	1	1

Pohjanmaan hyvinvointialueella on tunnistettu tarve kehittää ikääntyneiden henkilöiden päihdepalveluita ja hoitoon ohjautumisen mekanismeja.

Ikäihmisten sosiaalipalveluissa toteutettiin yhteistyössä Sosiaalialan osaamiskeskus SonetBotnian kanssa syksyllä 2024 sosiaalisen raportoinnin kysely. Kyselyn loppuraportista nousi esiin, että iäkkäiden päihde- ja mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet ja että mielenterveys- ja päihdepalveluja tarvitsevat ikäihmiset ovat ns. välinputoajaryhmä, jolle on vaikea löytää sopivia palvelumuotoja. Kyselyn mukaan ns. tavallisissa ikäihmisten palveluasumisyksiköissä henkilökunnalla ei ole riittävästi osaamista käsitellä mielenterveys- ja riippuvuustaustaisten ja muistisairaiden asiakkaiden aggressiivista käyttäytymistä. Nämä tilanteet voivat luonnollisesti aiheuttaa turvattomuutta myös muissa asiakkaissa.

Pohjanmaan hyvinvointialueella on vähän mielenterveys- ja päihdehaasteista kärsiville ikäihmisille tarkoitettuja asumisyksiköitä. Myös asiakkaan äidinkieli vaikuttaa ja joissain tilanteissa myös vaikeuttaa sopivan asumispalvelun järjestämisessä.

Loppuraportin perusteella toivottiin enemmän yhteistyötä mielenterveys- ja päihdepalvelujen kanssa ja mahdollisuutta siihen, että he voisivat jalkautua iäkkäiden luo yhteisen tekemisen merkeissä. Tämä voisi myös poistaa asiakkaan kynnyksen lähteä ko. avun piiriin. Pelkkää neuvontaa ei koettu riittäväksi toimenpiteeksi. Iäkkäille tarvitaan enemmän yksilökohtaisia tukipalveluita, joilla on selkeät tavoitteet (vrt. Itä-Suomi) sekä paikkoja mielenterveys- ja päihdeasioihin erikoistuneissa asumisyksiköissä. Myös erityisen tuen tarve on huomioitava. Asiasta tarvitaan koulutusta ja koulutettua henkilöstöä vanhusten asumisyksiköihin sekä tukea psykiatrian erikoissairaanhoidosta. Tarvittaessa on kehitettävä myös erityisosaamista ja yhteistyötä yhteistyöalueella.

Lievemmissä tilanteissa voidaan hyödyntää Alvar-toimintaa tai muuta vastaavaa digitaalisen palvelun muotoa. Nuoremmille asiakkaille tarvitaan mielekästä ja sisältörikasta päivätoiminta- ja esimerkkinä Sininauhaliiton Pilke-toiminta.

Pohjanmaan hyvinvointialue valmistelee parhaillaan suunnitelmaa alueen päihdehoitopalveluiden kehittämiseksi. Valmistelutyö huomioi myös ikääntyneet henkilöt palveluiden yhtenä kohderyhmänä ja Ikäihmisten sosiaalipalveluissa toteutetun kyselyn tuloksia tullaan hyödyntämään suunnitelman laadinnassa ja siitä seuraavan palvelun kehittämisessä.

Yhteistyön kehittäminen työterveyden kanssa on myös tärkeä askel sen osalta, että voidaan tarjota varhaisen vaiheen tukea elämänsä merkittävässä siirtymävaiheessa oleville, työelämäänsä päättävälle henkilöille. Pohjanmaan hyvinvointialue on tehnyt vuodelle 2025 ehkäisevän päihdetyön osalta sopimuksen A-klinikkasäätiön kanssa tavoitteena vahvistaa alueella tehtävää päihde- ja mielenterveystyöhön liittyvää yhteistyötä ja osaamista ja rakentaa asiakaslähtöisiä palvelupolkuja sote- ja järjestötoimijoiden välillä. Tässä

Österbottens välfärdsområde
Pohjanmaan hyvinvointialue

yhteydessä on mahdollista huomioida myös ikääntyneet ihmiset. Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen tapahtuu myös kuntien, järjestötoimijoiden ja hyvinvointialueiden yhteistyössä. Ikääntyneet ihmiset ovat tässä työssä merkittävä kohderyhmä ja väestön huoltosuhteen ollessa laskusuuntainen, on erityisen tärkeää huolehtia siitä, että ikääntyvä väestö pysyy mahdollisimman pitkään hyvässä kunnossa. Päihde- kuin myös mielenterveysongelmien ennaltaehkäisy on merkittävä osa tätä työtä.

Marja Mustonen
Mielenterveys- ja päihdehuollon päällikkö
marja.mustonen@ovph.fi
040 141 7381

Berit Kivimäki
Palvelupäällikkö
berit.kivimaki@ovph.fi
040 354 9918